

5. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ГАЛУЗІ

УДК 658.114

*Доц. А.М. Штангрет, д-р екон. наук –
Українська академія друкарства*

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ КОНКУРЕНТНОЇ РОЗВІДКИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Шляхом узагальнення наукового доробку вітчизняних та зарубіжних науковців розглянуто суть та ключові підходи до трактування поняття "конкурентна розвідка". Доведено важливість здійснення розвідувальних дій внаслідок збільшення кількості та сили впливу зовнішніх загроз, джерелом виникнення яких є конкурентне середовище. Обґрунтовано роль та завдання конкурентної розвідки в процесі гарантування економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, конкурентна розвідка, загроза, конкурентне середовище.

Постановка проблеми. Останнім часом питання пошуку шляхів забезпечення як на макро-, так і на мікрорівні набувають актуального характеру. Причини цього є різноманітні, але найбільш істотні: швидка зміна та неможливість прогнозування динаміки зовнішнього середовища. Невизначеність ускладнює процес гарантування безпеки, а отже, потребує більш чіткого трактування суті та причин зміни рівня безпеки. Лише застосування комплексного підходу до управління системою економічної безпеки уможливує забезпечення формування теоретичного підґрунтя для управління процесом гарантування безпеки певної соціально-економічної системи.

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретичній розробці питань, пов'язаних із підтримкою достатнього рівня економічної безпеки на всіх рівнях управління, багато уваги приділяли О. Ареф'єва, В. Білоус, І. Білько, Н. Вавдіюк, В. Гесць, З. Герасимчук, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, С. Злупко, Т. Кузенко, О. Кузьмін, А. Кірієнко, Т. Ковальчук, Б. Кравченко, М. Лесечко, В. Марцин, Л. Мельник, І. Михасюк, С. Мочерний, В. Мунтян, Н. Нижник, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Покропивний, Г. Ситник, А. Ревенко, О. Терещенко, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Ярочкін та ін. Однак завдання, пов'язані з цією важливою економічною категорією, залишається недостатньо розробленими як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Відаючи належне науковій та практичній значущості праць цих учених, необхідно зазначити, що у вітчизняній і зарубіжній літературі дотепер належно не відображені деякі важливі аспекти гарантування економічної безпеки, зокрема в частині дослідження процесу отримання інформації про конкурентне середовище як джерело виникнення зовнішніх загроз.

Мета роботи полягає в обґрунтуванні ролі і завдань конкурентної розвідки в системі економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу. В умовах кризи світової й вітчизняної економік, коли підприємствам доводиться зіштовхуватись з перманентними

загрозами й ризиками, які істотно знижують поточний рівень їх економічної безпеки, проблема створення системи захисту, тобто комплексної системи економічної безпеки стала невідкладною. За таких обставин практично на всіх підприємствах України в ініціативному порядку були створені системи безпеки, які дають їм змогу з різним ступенем ефективності забезпечувати безпеку своєї діяльності. Це пояснюють тим фактом, що головні зусилля українських підприємств спрямовані передусім на забезпечення захисту території, виробничих і адміністративних об'єктів, засобів виробництва, сировини, готової продукції й транспортних засобів від протиправних зазіхань як зі сторони кримінальних угруповань, так і внаслідок злочинних дій несумлінного персоналу. З одного боку, функціонування такої системи дає змогу знизити ймовірність виникнення частини з можливих загроз, з іншого – потрібно взяти до уваги, що в сучасних умовах істотно змінилася кількість та перелік ключових ризиків та загроз. Злочини в економічній сфері почали набувати інтелектуального характеру, а їх сферами стали фінансова діяльність, політика й стратегія підприємства, механізми керування бізнесом, інформаційна сфера, право, інноваційна діяльність, техніка й технології тощо. У злочинних сферах нерідко ключову роль відіграють корумповані чиновники й представники закордонних фірм, а отже існуюча система безпеки не забезпечує надійного захисту підприємств від сучасних загроз і ризиків. За таких умов для побудови й ефективного функціонування системи економічної безпеки необхідно задіяти в повному обсязі ресурси всіх структурних підрозділів підприємства, а також можливості зовнішніх організацій, зокрема органів державної влади й управління, суб'єктів недержавної системи безпеки й ін. Передусім необхідно розробити теоретичні основи побудови комплексної системи економічної безпеки підприємств (КСЕБП), що працюють в умовах ринкової економіки.

Беручи за основу наукові напрацювання вітчизняних та зарубіжних науковців, ми побудували модель КСЕБП (рис.).

На наш погляд, ефективний захист підприємства є винятково всередині самого підприємства, адже забезпечення необхідного для сталого розвитку рівня безпеки є можливим виключно за умов побудови системи ефективних превентивних заходів захисту бізнесу комплексного характеру.

Застосування саме превентивних заходів обумовлюється двома важливими обставинами. По-перше, зростанням рівня і ступеня конкуренції між товаровиробниками, яка тепер має хаотичний та глобальний характер, внаслідок чого досягнення переваги у конкурентній боротьбі шляхом використання традиційних ресурсів та підходів значно ускладнюється.

По-друге, характерною рисою новітньої історії розвитку вітчизняного бізнесу є дедалі більша кількість операцій зі злиття й поглинання суб'єктів господарювання, яка часто проявляється у досить агресивній формі так званого недружнього поглинання або рейдерства. Останнє нині поширилось в Україні так масштабно, що почало створювати певну загрозу економічному розвитку держави.

За таких умов особливого значення набуває розвідка намірів конкурентів, аналіз найбільш істотних ризиків, зокрема пов'язаних із можливими рейдерськими захопленнями.

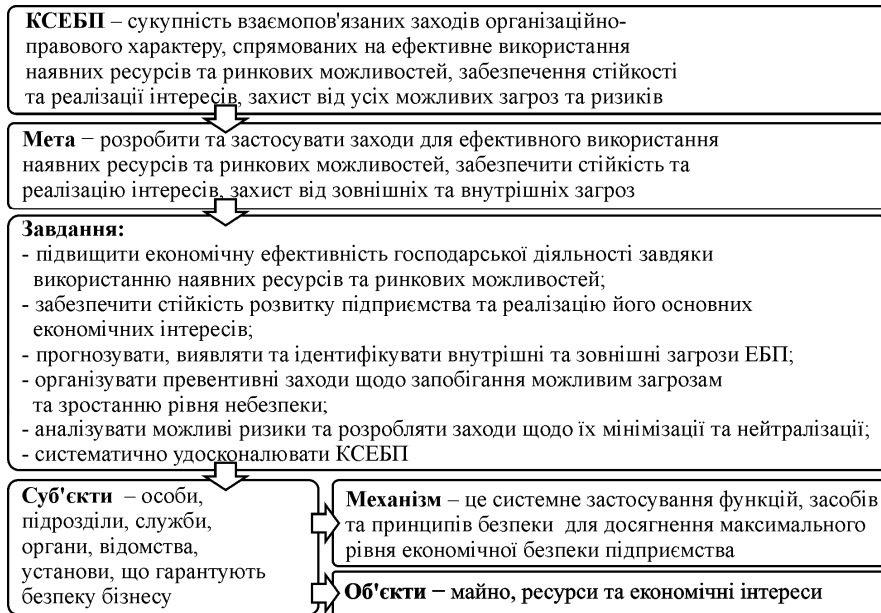

Рис. Модель комплексної системи економічної безпеки підприємства

Під терміном "розвідка" в широкому значенні цього слова розуміють, з одного боку, діяльність суб'єкта щодо пошуку відомостей про наявні та потенційні загрози його існуванню й інтересам, тобто про діючого або вірогідного супротивника, а з іншого – організаційна структура, сили і засоби для здійснення цієї діяльності [5].

Існує багато видів розвідок, що використовуються в економічній сфері, а саме: економічна розвідка; економічне шпигунство; конкурентна розвідка; бізнес-розвідка; ділова розвідка; комерційна розвідка; промислове шпигунство; бізнес-шпигунство; корпоративна розвідка; інформаційна розвідка; фінансова розвідка [6].

У національному інформаційному просторі найбільш вживаними є поняття "ділова розвідка" та "бізнес-розвідка", які здебільшого замінюють термінами "інформаційно-аналітична робота", "моніторинг" тощо [3]. На Заході ж професійно закріпилось поняття "конкурентна розвідка" (competitive intelligence), яка зараз є не тільки розвідкою для бізнесу, але й сама є бізнесом, який розвивається й набирає масштаби.

На нашу думку потрібно приділити увагу саме конкурентній розвідці, але перед тим доцільно, для розкриття суті проблеми, визначити спорідненість та відмінність між поняттями "конкурентна розвідка" і "промислове шпигунство". Спільною рисою обох понять є процес отримання інформації, а відмінною – методи отримання інформації. В діяльності конкурентної розвідки важливою складовою є робота з відкритими джерелами інформації. Досягнення мети конкурентної розвідки пов'язано з широким застосуванням нових

інформаційних технологій: Інтернет, спеціалізовані бази даних, пошукові програми, сховища інформації тощо.

Оскільки поняття "конкурентна розвідка" надійшло до нас із Заходу, "Суспільство професіоналів конкурентної розвідки" (SCIP – Society of Competitive Intelligence Professionals [7]) під цим терміном розуміє сплановані дії підприємства чи компанії щодо систематичного збирання, аналізу та управління тією інформацією, що сприяє прийняттю управлінських рішень, які підвищують конкурентоспроможність підприємства, а також може впливати на здійснення планів підприємства та його роботу загалом.

Сутність поняття "конкурентна розвідка" досліджували багато вчених. На наш розсуд, визначення ролі конкурентної розвідки в системі економічної безпеки доцільно здійснювати, спираючись на визначення конкурентної розвідки як фактичного і досконалого етичного вивчення конкурента, збирання інформації про маркетингові дослідження неосвоєного ринку з метою забезпечення безперебійного та процвітаючого бізнесу [2] та як постійного процесу збирання, нагромадження, структурування, аналізу даних про внутрішнє й зовнішнє середовище компанії й надання вищому менеджменту компанії інформації, що дає йому змогу передбачати зміни в обстановці й приймати своєчасні оптимальні рішення щодо керування ризиками, впровадження змін у компанії й відповідних заходів, спрямованих на задоволення майбутніх запитів споживачів й підтримку прибутковості [1].

Конкурентна розвідка повинна бути складовою системи економічної безпеки підприємства, на який покладені завдання єдиного в рамках суб'єкта господарювання інформаційного центру. Основна мета конкурентної розвідки полягає в забезпеченні керівництва достовірною, об'єктивною і повною інформацією про зміни конкурентного середовища.

Узагальнюючи напрацювання науковців [1, 4], ми сформуваємо основні завдання конкурентної розвідки:

- виявлення загроз, джерелом виникнення яких є конкурентне середовище;
- розроблення рекомендацій з локалізації і нейтралізації ризиків;
- посилення сприятливих і локалізація несприятливих чинників впливу навколишнього середовища на господарську діяльність підприємства;
- інформаційна оцінка партнерів, клієнтів, конкурентів, контрактів;
- збір інформації про сильні та слабкі сторони конкурентів, експертна оцінка планів та стратегій основних конкурентів;
- інформаційно-аналітична підтримка процесів підготовки, прийняття і супроводження рішень компанії, систематизація результатів реалізації раніше прийнятих рішень;
- інформаційний контроль розвитку інфраструктури ринку, конкурентів, їх рекламних дій;
- інформаційний супровід власних активних дій на ринку (публікації, реклама, виставки, дезінформація тощо);
- забезпечення координації і взаємодії функціональних підрозділів організації на основі взаємного обміну інформацією про його оточення;
- розроблення коротко- і довгострокових прогнозів впливу навколишнього середовища на господарську діяльність підприємства.

Зважаючи на результати теоретичного дослідження, можна стверджувати, що виконання сформованого вище переліку завдань уможливіє забезпечення необхідного для сталого розвитку рівня економічної безпеки, зокрема через інформаційну підтримку прийняття управлінських рішень в межах комплексної системи економічної безпеки підприємства.

Існує безліч моделей, що описують цикл конкурентної розвідки на підприємстві. Переважно, всі моделі виділяють мінімум п'ять етапів цього циклу. Перший етап полягає у визначенні мети, яку компанія хоче досягнути за допомогою конкурентної розвідки. Другий етап включає процес збирання інформації відповідно до поставленої мети. На третьому етапі зібрану інформацію сортують, обробляють і роблять її оцінку. Четвертий етап – це аналіз зібраної інформації і перетворення її у продукт, придатний для вироблення управлінського рішення. Завершується цикл п'ятим етапом – донесенням інформації до зацікавлених осіб [4].

На нашу думку, важливим є визначення не лише процедури здійснення конкурентної розвідки, але й встановлення, із врахуванням специфіки господарської діяльності певного підприємства та інтенсивності зміни конкурентного середовища, масштабів інформаційного поля, періодичність його сканування, визначення необхідних ресурсів, джерел їх акумулювання та розрахунок ефективності здійснення дій в цьому напрямі. Зазначене ґрунтується на тому, що дії конкурентної розвідки повинні бути виправданими щодо можливості уникнення чи мінімізації негативного впливу конкурентного середовища.

Висновки. За результатами проведеного дослідження було обґрунтовано необхідність вдосконалення управління економічною безпекою на мікрорівні, зокрема через побудову комплексної системи економічної безпеки підприємства; доведено необхідність використання конкурентної розвідки для інформаційної підтримки управління КСЕБП; визначено головну мету та сукупність завдань для конкурентної розвідки.

Важливість здійснення конкурентної розвідки для гарантування економічної безпеки зумовлює необхідність подальшого дослідження у частині вдосконалення процесу зведення, групування та аналізу інформації про конкурентне середовище певного суб'єкта господарювання.

Література

1. Дикань В.Л. Роль конкурентної розвідки у боротьбі із недружніми поглинаннями в Україні / В.Л. Дикань, М.В. Куркін // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2009. – № 28. – С. 28-32.
2. Ортинський В.Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ / В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко та ін. – К. : Вид-во "Правова Єдність", 2009. – 541 с.
3. Живко М.О. Захист інформації в системі економічної безпеки держави та підприємства / М.О. Живко // Регіональне і місцеве самоврядування в нових умовах: партійна публічна адміністрація і безпосередня демократія : матер. III українсько-польської наук.-практ. конф. – Львів, 2006. – С. 270-277.
4. Козлова А.С. Роль конкурентної розвідки в підвищенні конкурентоспособности російских предприятий : монография / А.С. Козлова. – М. : Академия, 2010. – 64 с.
5. Чертопруд С. Конкурентная разведка и промышленный шпионаж: этика использования методов и средств / С. Чертопруд. [Электронный ресурс]. – Доступный с <http://kiev-security.org.ua/box/11/78.shtml>.

6. Ющук Є.Л. Конкурентна розвідка / Є.Л. Ющук. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://ci-razvedka.ru/>.

7. Site of Great Britain "Society of Competitive Intelligence Professionals". [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.scip.org.uk>.

Штангрет А.М. Методические основы осуществления конкурентной разведки в системе экономической безопасности предприятия

Путем обобщения научного наследия отечественных и зарубежных ученых, рассмотрены суть и ключевые подходы к трактовке понятия "конкурентная разведка". Доказана важность осуществления разведывательных действий в результате увеличения количества и силы воздействия внешних угроз, источником возникновения которых является конкурентная среда. Обоснована роль и задачи конкурентной разведки в процессе обеспечения экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, конкурентная разведка, угроза, конкурентная среда.

Shtangret A.M. Methodological basis of competitive intelligence in the system of economic security

An essence and main approaches to the interpretation of the concept of "competitive intelligence" are considered by summarizing the scientific achievements. The importance of competitive activities as a result of increasing the number and strength of external dangers is proved. A competitive environment is a source of its rise. The role and tasks of competitive intelligence during of ensuring the economic security at the company.

Keywords: economic security of the enterprise, competitive intelligence, danger, competitive environment.

УДК 338.48-44(477-22):330.322.5

Ст. викл. І.В. Петлін¹, канд. екон. наук;
проф. Г.Г. Цегелик², д-р фіз.-мат. наук

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ДИНАМІЧНОГО ПРОГРАМУВАННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

Проаналізовано перешкоди на шляху активізації інвестиційної діяльності в туристичній галузі взагалі і в сільському зеленому туризмі зокрема. Для підвищення ефективності інвестиційної діяльності у сфері сільського зеленого туризму пропонуємо використати метод динамічного програмування для розподілу інвестиційних коштів серед сільських регіонів, який забезпечує максимальний прибуток суб'єктам малого підприємництва у цій сфері. Наведено алгоритм оптимального розподілу інвестицій у загальному вигляді, роботу якого проілюстровано на конкретному прикладі.

Ключові слова: туризм, сільський зелений туризм, інвестиції, метод динамічного програмування.

Постановка проблеми. З розвитком ринкових відносин у всіх сферах господарської діяльності виникають задачі, для розв'язання яких потрібно приймати досить складні та виважені рішення. Тому дедалі актуальнішими є наукові методи, які дають змогу наперед оцінити наслідки кожного рішення. Вони дають змогу відкинути недопустимі варіанти і рекомендувати оптимальні або найбільш раціональні.

¹ Львівська філія Європейського університету;

² Львівський НУ ім. Івана Франка